

ФОРМУВАННЯ КОГНІТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Пальчикова М.М.

Україна, м. Суми, Сумська гімназія №1

В умовах прискорення інтеграційних процесів у світовому освітньому просторі, перебудови національної системи вищої освіти, зумовленої входженням країни до Болонського процесу, змінюється її зміст і поширюється сфера її актуалізації, що потребує вдосконалення змісту й організації викладання циклу дисциплін іншомовної підготовки у вищій школі. Цим завданням найповніше відповідає комунікативно-когнітивний підхід до навчання майбутніх вчителів іноземних мов та циклу дисциплін філологічної підготовки.

Посилення когнітивної спрямованості філологічної підготовки у вищій школі вимагає включення до змісту навчання, поряд із системою спеціальних знань, іншомовних навичок і вмінь, когнітивних навичок і вмінь.

Когнітивну компетенцію розуміють як здатність до здійснення комунікативно-розумової діяльності [3, с.14], тобто до розв'язання мовленнєво-розумових завдань за допомогою сукупності мовленнєвих дій і мисленнєвих операцій. Мовленнєві дії забезпечуються комунікативними навичками і вміннями. Мисленнєві операції забезпечуються наявними знаннями, розумінням та усвідомленням завдання, яке слід розв'язати, й навичками вирішення інтелектуальних завдань за допомогою певних когнітивних операцій. Йдеться про когнітивні навички – ментальні здібності, за допомогою яких людина обробляє зовнішні стимули [5, с.137]. У нашому випадку це вхідна інформація у вигляді таких завдань, які стимулюють розвиток когнітивних процесів студентів.

За Г. А. Атановим [1, с.50], до базових когнітивних навичок належать уміння спостерігати, встановлювати аналогії, зіставляти й протиставляти факти й явища, порівнювати нове з раніше відомим, використовувати прийоми мислення (індукцію і дедукцію, абстрагування, конкретизацію, аналіз, синтез), структурувати, систематизувати й класифікувати інформацію.

Формування когнітивних навичок передбачає три стадії: 1) початкову, або когнітивну стадію, на якій відбувається розуміння мовленнєво-розумового завдання та концентрація уваги на необхідній інформації; 2) проміжну, або асоціативну стадію, котра передбачає спроби використати прийоми, які допомагають швидше зрозуміти і пригадати необхідну інформацію, виправити помилки та прискорити виконання мовленнєво-розумових дій; 3)

найвищу, або автономну стадію, на якій правильні відповіді стають більш автоматичними, підвищується рівень швидкості й безпомилкового виконання дій [5, с.169].

Мисленнєві операції відіграють істотну роль у формуванні когнітивних навичок, а відповідно і когнітивної компетенції, тому що іноземна мова може бути засвоєна з комунікативною метою лише як інструмент думки, оскільки комунікативний зміст у процесі спілкування не лише передається, а й утворюється в результаті мовленнєво-розумової діяльності. У будь-якій ситуації, яка вимагає такої діяльності, взаємодіють, як правило, три компоненти:

1) проблема, котру слід вирішити (когнітивна стадія формування навичок), 2) наявні знання та 3) дослідні дії, за допомогою яких може бути вирішена проблема (асоціативна стадія формування навичок). Подальший розвиток автономної стадії передбачає, що для розвитку гнучкості когнітивної навички необхідне створення різноманітних ситуацій та завдань, які стимулюють як розумову, так і мовленнєву активність студентів.

У комунікативній діяльності особистість вирішує мовленнєві задачі (наприклад, щось заперечити, довести, схвалити, охарактеризувати, спростувати тощо), для чого потрібно виконати певну мовленнєву дію. Одночасно слід обміркувати, що сказати, як оформити ту чи іншу фразу, який обрати стиль мовлення, а відповідно, й лексичні та граматичні одиниці тощо, така задача стає вже мовленнєво-розумовою.

Стимулювання мовленнєво-розумової активності відбувається за рахунок створення на заняттях проблемних ситуацій, тобто таких, в яких виникають завдання, пов'язані з інтелектуальною діяльністю.

У науково-педагогічній літературі під проблемним навчанням розуміють навчально-пізнавальну діяльність студентів із засвоєння знань та способів діяльності на основі створення й розв'язування проблемних ситуацій. Уся група продуктивних методів навчання (проблемний, евристичний, дослідницький) сприяє засвоєнню знань і умінь студентів на рівні їх творчого застосування. Роль викладача полягає у фасилітації ("полегшенні" процесу самостійного виконання певних етапів пізнавальної діяльності).

Виходячи з цього, основною категорією проблемного навчання є проблемна ситуація, під якою розуміють інтелектуальне утруднення, що виникає в людини, коли вона не в змозі на основі своїх знань і досвіду пояснити явище, факт, не може досягти мети вже відомим способом або коли виникає протиріччя між уже відомим і новим знанням. Таким чином, проблемна ситуація стає початком процесу розумової діяльності. Розумова діяльність студентів стимулюється постановкою проблемного завдання чи ситуації. Воно має бути

складним настільки, щоб викликати утруднення у студентів, і водночас бути посильним для самостійного знаходження варіантів розв'язання.

Проблемне завдання характеризується наявністю перешкоди, певного ускладнення на шляху до мети, якою є розв'язання завдання; необхідністю вибору одного з декількох варіантів розв'язку; зіткненням протилежних точок зору; «інформаційною нерівновагою» тощо. Проблемні ситуації, які залучають особистість до активного розумового процесу, є однією з умов породження мовлення на основі пізнавальної потреби. Вони сприяють підвищенню мотивації, вимагають розумового напруження і стимулюють мовленнєву активність студентів у процесі обмірковування й обговорення проблем.

Проблемні ситуації виникають: за умови, що учні не знають способу розв'язання задачі, не можуть відповісти на поставлене питання, пояснити певний факт тощо; за необхідності використання раніше засвоєних теоретичних знань на практиці; унаслідок протиріччя між теоретичною можливістю розв'язання задачі та практичною неможливістю застосування саме цього способу; унаслідок протиріччя між практично досягнутим результатом і відсутністю в учнів знань для теоретичного обґрунтування.

Завдання створюються таким чином, щоб перш, ніж почати обговорення проблемної задачі, студенти пройшли такі етапи: етап адекватного сприйняття проблеми (її вихідний стан), етап усвідомлення проблеми (її цільовий стан), етап обмірковування проблеми (її проміжні стани) за допомогою наявних знань, ментальних операцій і дослідних дій. Поступово студенти переходять до безпосереднього розв'язання проблеми, зважаючи при цьому на відповідне оформлення своїх висловлювань.

Загалом можна зробити висновок, що когнітивні компетенція формується шляхом стимулювання мовленнєво - розумової активності студентів за рахунок проблемності навчання. Ефективність цього процесу певною мірою залежить від розвинутих мовних/мовленнєвих і когнітивних здібностей та відповідних навичок і вмінь.

Література:

1. Атанов Г. А. Обучение и искусственный интеллект, или основы современной дидактики высшей школы / Г. А. Атанов, И. Н. Пустынникова ; под ред. Г. А. Атанова. - Донецк : Изд-во ДонНТУ, 2004. - 50 с.
2. Когнитивная психология / Х. Гейвин. - СПб.: Питер, 2003. - 272 с
3. Мильруд Р.П., Максимова И.Р. Современные концептуальные принципы коммуникативного обучения иностранным языкам // Иностранные языки в школе. - М., 2000. -№ 4. - с. 9-15.
4. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / Андрей Викторович Хуторской. - М : Изд.- во МГУ, 2003. - 416 с.

5. Eysenck, M.W. Principles of Cognitive Psychology / Eds. M.W. Eysenck, S. Green, N.Hayes. - 2-nd ed. - Padstow, Cornwall, UK: TJ International Ltd. - 2001. - 436 p.